

TUSOR, PÉTER: The Papal Consistories and Hungary in the 15th-16 th centuries. To the history of the Hungarian Royal Patronage and Supremacy.

Budapest–Róma, „MTA-PPKE Lendület” Egyháztörténeti Kutatócsoport, 2012. (Collectanea Vaticana Hungariae, classis II, tom. 4.) 303 old.

Régi, sokat emlegetett adóssága a magyar történetírásnak, hogy eredményeit nem csak a hazai közönség, hanem más nemzetek történészei számára is elérhetővé tegye. Az elmúlt időszakban több kezdeményezés is indult ezen adósság törlesztésére, gondoljunk csak a nemrég indult *Hungarian Historical Review* folyóiratra. Mindemellett a rendszerváltást követően fellendülő egyháztörténet-írás számára is fontos az elért eredmények külföldön való reprezentálása. Ennek képezi egyik fontos alkotóelemét a *Collectanea Vaticana Hungariae* sorozat 2012-ben megjelent, Tusor Péter tollából származó angol nyelvű kötete. A könyv a pápaság és a Magyar Királyság 15–16. századi kapcsolatát mutatja be, mindezt a kor egyik legfontosabb pápai intézményének, a konzisztórium iratanyagának tükrében. Felmerülhet a kérdés, hogy miért pont eme intézményre esett a választás. Egyrészt azért, mert a korszakban a pápa legfontosabb tanácsadó testülete a konzisztórium volt, másrészt pedig azért, mert a Vatikáni Titkos Levéltárban (*Archivio Segreto Vaticano*) szerencsésen fennmaradtak a testület iratai.

A könyv első részében bemutatásra kerül a nyilvános konzisztórium (*consistorium publicum*) és a titkos ülések (*consistorium secretum*) működése és jellege, majd fontosságuk csökkenése. Ismerteti a szerző a konzisztórium történetét és bonyolult működését, a konzisztoriális beneficiumok betöltését, valamint a püspökjelöltek kánoni kivizsgálásának szintén nem egyszerű folyamatát, a kánoni per (*processus informativus*) menetével együtt. Ezt követően magát a konzisztoriális ügymenetet, és az azt követő bulla kiállításának a Datária és a Kancellária által végzett folyamatát tárja elénk. Mivel ezen eljárás igen bonyolult, időigényes és költséges volt, a magyarországi püspökjelöltek is igyekeztek megkerülni ezt a burjánzó bürokráciát a Brévetitkárság (*Segreteria dei Brevi*) hivatalának segítségével, ahol sokkal gyorsabb, egyszerűbb és nem utolsósorban olcsóbb volt az ügymenet. Ennek ellenére a konzisztoriális javadalmak betöltésénél csak ritkán sikerült eme eljárást használni.

A munka második része – ahogyan a könyv címe is mutatja – a konzisztórium és Magyarország 15–16. századi kapcsolatát taglalja. Itt olvashatunk a magyar ügyek konzisztóriumi jelenlétéről, amely a mohácsi csatát megelőző évtizedekben, valamint a nagy várháborúk idején volt a legjelentősebb. Eme iratanyagban több magyar vonatkozású forrás is található, például Martinuzzi Fráter György bíborosi kreációjáról és az 1551 decemberében történt meggyilkolásáról, II. Rudolf trónra lépéséről vagy Báthory István lengyel királyságáról, valamint unokaöccsének, Báthory Andrásnak a bíborosi kinevezéséről is őriz forrásokat a levéltár. Természetesen az Oszmán Birodalom Magyarország területére indított hadjáratai is gyakran szerepelnek az iratokban, ám a konzisztoriális rendszer súlyának csökkenésével a magyarországi ügyek tárgyalása is háttérbe szorult. Jó példa erre

a tizenöt éves háború, ugyanis míg a háború kezdeti éveiben még bőségesen található e témában konzisztoriális bejegyzés, addig 1595 után e bejegyzések megszűnnek. Kivételt képez ezalól Kanizsa 1601-es sikertelen ostroma, amely többek közt azért kapott figyelmet a konzisztóriumban, mert Giovanni Francesco Aldobrandini, VIII. Kelemen pápa világi neposa Kanizsa falai alatt esett el.

A könyvben külön rész szól a közép- és koraiújkorai magyar egyházi beneficiumok betöltéséről. A magyar uralkodó jelentős befolyással rendelkezett a magyar egyházi javadalmak adományozását illetően, gondoljunk csak a Luxemburgi Zsigmond óta létező királyi tetszvényjogra (*placetum regium*). Emellett előfordult, hogy a Titkos Tanácsban (*Consilium Intimum*) vagy a Magyar Tanácsban (*Consilium Hungaricum*) jelenlévő protestáns főurak is éreztetni tudták a püspöki vagy érseki székek betöltése ügyében a véleményüket. Így a magyarországi katolikus hierarchia vezetőinek kinevezése egy sokszereplős játék volt, amelyben a legfontosabb „játékosok” a pápa, a Habsburg uralkodó és a magyar főurak voltak. Külön fejezet szól a magyar egyház Mohács utáni állapotáról, amely a török előretörés és a reformáció terjedése következtében válságos helyzetbe került. Ezt jól jellemzi az egyházi javadalmak világi kézre kerülése, a püspökségek elzálogosítása, és a bevételek drasztikus csökkenése. Mindezek mellett Tusor foglalkozik a „kereszténység védőbástyája”-idea kialakulásával,¹ valamint Róma, a bécsi Udvar és a magyar katolikus hierarchia változó kapcsolatával. E rész teszi ki a könyv legjelentősebb részét. Mindezekhez pedig gazdag magyar és külföldi szakirodalommal ellátott hivatkozások társulnak.

A leírtak alátámasztását jól szolgálja a huszonegy eredeti latin nyelvű, angol regesztával ellátott forrás, a magyar egyház- és vármegyéket bemutató térképek és a forrásokat ábrázoló fekete-fehér képek. A közölt források az 1417 és 1588 közti időszakot ölelik fel, és megtaláljuk köztük például II. Lajosnak, I. Ferdinándnak, Miksának, II. Rudolfnak, vagy Telegdy Miklósnak és Fejérvölgy Istvánnak a témához kapcsolódó leveleit. A könyvben való tájékozódást index segíti, a könyv végén pedig egy közel húszoldalas, hivatkozások nélküli tanulmány olvasható, amely összegzésképpen magyar nyelven ismerteti a konzisztóriumban előforduló magyar ügyeket, illetve a magyar királyi főkegyúri jog (*ius supremi patronatus*) sokat kutatott történetét. Érdeemes lett volna az itt szereplő neveket is felvenni az indexbe.

Azok, akik részletesebben kívánnak tájékozódni a témával kapcsolatban, vagy további források után érdeklődnek, kezükbe vehetik azt az imént ismertetett kötet előtt rövidebb megjelent könyvet, amely Nemes Gábor mellett a mostani szerzőnk keze munkáját dicséri.² E kötetben hosszas

¹ E témában az egyháztörténeti kutatócsoport már megjelentetett egy forráskiadványt: „Magyarország, mint a nyugati keresztény művelődés védőbástyája”. A Vatikáni Levéltárnak azok az okiratai, melyek őseinknek a Keletről Európát fenyegető veszedelmek ellen kifejtett erőfeszítéseire vonatkoznak, cca 1214–1606. Összegyűjt. és kiadásra rend.: Artner Edgár. Közread.: Szovák Kornél – Török József – Tusor Péter. Bp., 2004. (Bibliotheca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány Nuncupatae Ser. 1. Collectanea Vaticana Hungariae Classis 1.)

² Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae. (1426–1605) Közread.: Tusor Péter – Nemes Gábor. Budapest-Róma, 2011. (Bibliotheca

vatikáni kutatási projekt után a PPKE BTK hallgatóinak bevonásával kiadták az 1426 és 1605 közötti összes magyar vonatkozású konzisztoriális forrást.

Összességében tehát elmondható, hogy egy igényes, jól használható, tradíciókat követő kötetet vehet kezébe az olvasó, amely minden bizonnyal nagy segítség lesz a nemzetközi tudományos közönség számára. Reméljük, hogy a kötet hamar bekerül a külföldi kutatók látóterébe, és hogy a Tusor Péter által vezetett egyháztörténeti kutatócsoport továbbra is lendületben marad.

(ism.: *Kanász Viktor*)